

รายวิชา สังคมศึกษา

รหัส สด๕๑๐๑ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

เรื่อง การติดต่อภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในชุมชน

ครูผู้สอน ครูนจรักษ์ สุขเจริญ

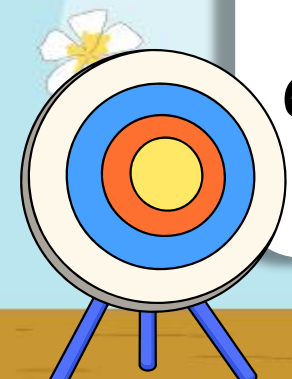

การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

จุดประสงค์การเรียนรู้

๑. อธิบายการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
๒. จำแนกและยกตัวอย่างการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในชุมชนของตนได้
๓. ตระหนักถึงคุณค่าการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

คำถามชวนคิด

ให้นักเรียนยกตัวอย่าง
การติดต่อภูมิปัญญา

แนวคำตอบ

การถนอมอาหาร
การประดิษฐ์เครื่องมือ
ประกอบอาชีพ

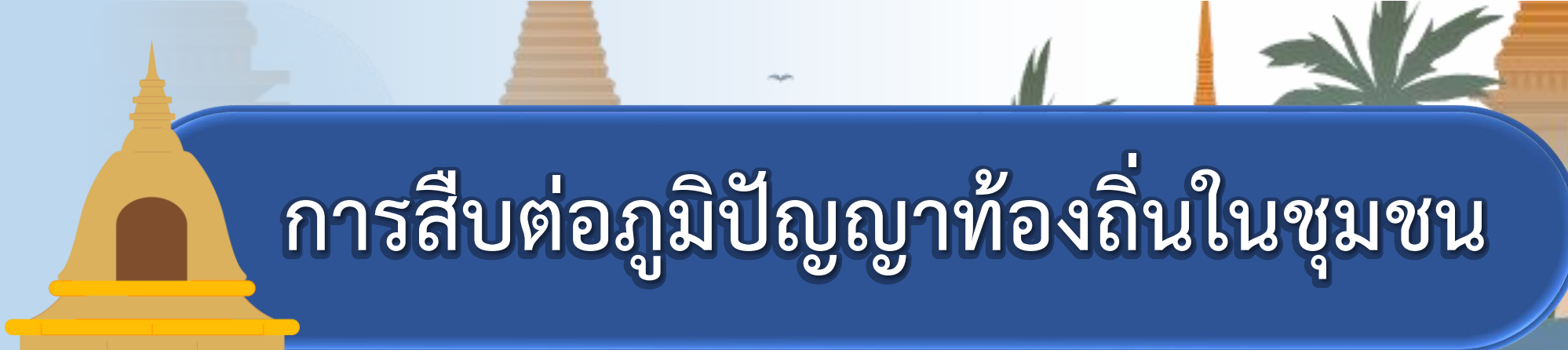

การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน คือ การนำความรู้ ความคิดที่สืบทอดมาสร้างสรรค์เป็นสิ่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการดำรงชีวิต โดยอาจมีลักษณะร่วมกันหรือมีความแตกต่างกันไปในแต่ละชุมชนได้ ตามสภาพความเป็นอยู่ สภาพภูมิศาสตร์ในแต่ละชุมชน

การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน

๑. การแปรรูปหรือการถนอมอาหาร
๒. การประดิษฐ์เครื่องมือทุ่นแรงในการประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ
๓. การประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน

การแปรรูปหรือการถนอมอาหาร

คนไทยในภูมิภาคต่าง ๆ มีวิธีการแปรรูปอาหารในรูปแบบต่าง ๆ เช่น การหมัก ดอง ตากแห้ง ฯลฯ เพื่อเป็นการถนอมอาหารให้เก็บไว้บริโภคได้นานขึ้น

อย่างเช่น ท้องถิ่นที่อยู่ติดกับ
ชายฝั่งทะเลทำอาชีพประมง
อาจนำสัตว์ทะเลมาแปรรูป

การแปรรูปหรือการถนอมอาหาร

กุ้งแห้ง

หมึกแห้ง

ให้นักเรียนศึกษากฎมีปัญญา ท้องถิ่น

กล้วยตาก

(Dried Banana)

กล้วยน้ำว้า 1-2 หวี

เกลือ 1 ช้อนโต๊ะ

น้ำเปล่า
5 แก้ว

วิธีทำ

- 1.) กล้วยน้ำว้า เลือกที่จุ่มๆ ปอกเปลือกออก อาจตัดหัวท้ายออกสักหน่อย
- 2.) นำกล้วยมาเรียงตากแดด ขึ้นกล้วยด้านโดยตากช่วงที่มีแดด พอแดดเริ่มหมดเราก็เก็บใส่ถุงหรือภาชนะ ทำแบบนี้ประมาณ 3 วัน
- 3.) ตั้งน้ำแล้วใส่เกลือลงไปจนน้ำเกลือจะละลายหมด แล้ววกลงรองน้ำเกลือที่ได้เย็นสนิท ระหว่างนั้นเราก็นำกล้วยมาคลึงให้แบน ถ้าตามวิธีโบราณจะรองด้วยใบตองแล้วค่อยๆ กดให้แบนแต่เพื่อความสะดวกเราก็ใช้ถุงแกงก็ได้ แล้วใช้ขวดค่อยๆ กด
- 4.) นำกล้วยล้างด้วยน้ำเกลือหรืออาจแช่ทิ้งไว้สักพัก จากนั้นนำกล้วยมาเรียงบนตะแกรงตากแดดอีกครั้ง หมั่นกลับด้านเช่นเดิม ให้กล้วยแห้งทั้งสองด้าน
- 5.) นำกล้วยตากที่ได้มาเรียงใส่ภาชนะ ที่มีฝาปิดมิดชิด เป็นอันเสร็จเรียบร้อย

การถนอม
อาหาร

ปลาร้า

ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการถนอมอาหารของไทย

“ปลาร้า”เป็นภูมิปัญญาในการถนอมอาหารของคนไทยตั้งแต่โบราณ
ซึ่งมีอยู่ทุกภูมิภาค

ทำปลาร้าเพื่อเก็บปลา
ในต้นฤดูฝนไว้กินได้นานๆ

การหมักปลาร้า
ส่วนใหญ่นิยมหมักในไห

วิธีการหมักคล้ายคลึงกัน
แตกต่างกันที่ส่วนผสมและระยะเวลา

ภาษาอีสานเรียกว่า
“ปลาแดก”

การหมักปลาร้ามี 2 แบบ

ปลาร้าข้าวคั่ว

- ใช้ปลาขนาดกลางและขนาดใหญ่ เช่น ปลารูตี่ ปลาสลิด ปลาหมอเทศ ปลาดุก ปลาช่อน
- หมักร่วมกับเกลือและข้าวคั่ว
- ปลาร้าที่ได้จะมีเนื้ออ่อนนุ่ม สีส้มเข้ม กลิ่นหอม
- นิยมนำไปปรุงอาหารประเภทน้ำพริกและป่น

ปลาร้าขนาดกลาง/ใหญ่

เกลือ

ข้าวคั่ว

ปลาร้ารำ

- ใช้ปลาขนาดเล็ก เช่น ปลาสลิด ปลาช่อน ปลารูตี่
- หมักร่วมกับเกลือและรำ หรือรำผสมข้าวคั่ว
- ปลาร้าที่ได้จะมีสีคล้ำ ปลายังมีลักษณะเป็นตัวเป็นเนื้อ นิ่มนวล มีกลิ่นแรงกว่าปลาร้าข้าวคั่ว
- นิยมนำไปปรุงอาหารประเภทน้ำแกง ส้มตำ ลาบ ก้อย คั่วไก่ คั่วเนื้อ

ปลาร้าขนาดเล็ก

เกลือ

รำข้าว

ปลาร้า ได้รับการขึ้นบัญชี
เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของชาติ
ประจำปีพุทธศักราช 2555

อ่านเรื่องราวเพิ่มเติมได้ที่

การถนอม อาหาร

ไข่เค็ม

วัตถุดิบ

- ไข่เปิด 10 ฟอง
- น้ำเปล่า 1 ลิตร
- เกลือ 100 กรัม
- ขวดโหลแก้ว มีฝาปิด

ปิดเทอมสร้างสรรค์

ขั้นตอนการทำ

- 1) ต้มน้ำกับเกลือที่เตรียมไว้ให้น้ำเดือด ตั้งทิ้งไว้ให้เย็น
 - 2) ล้างไข่เปิดให้สะอาด เช็ดให้แห้ง
 - 3) นำไข่เปิดค่อยๆ ใส่ลงในขวดโหล แล้วใส่น้ำเกลือที่เตรียมไว้ลงไปให้น้ำท่วมไข่ ถ้าไข่ลอยต้องเอาถุงพลาสติกปิดไว้ไม่ให้ไข่ลอย (หากไข่ลอยจะทำให้ไข่เค็มไม่ทั่วฟอง)
 - 4) รออีก 7 วันทอดไข่เค็มดาวได้เลยจ้า หรือ 14 วันไว้ทำไข่เค็มต้มได้เลย
- * ถ้าหากทิ้งไว้นาน ไข่จะเค็มขึ้น แล้วแต่ความชอบของแต่ละคนเลยคะ

การถนอม อาหาร

แบบบันทึกข้อมูล

๑. ข้อมูลที่ศึกษา

ตอบ

๒. มีวิธีการถนอมอาหาร

ตอบ

๓. การใช้ถนอมอาหารดีอย่างไร

ตอบ

กลุ่มที่.....

สมาชิกกลุ่ม

๑..... ๒.....

๓..... ๔.....

๕..... ๖.....

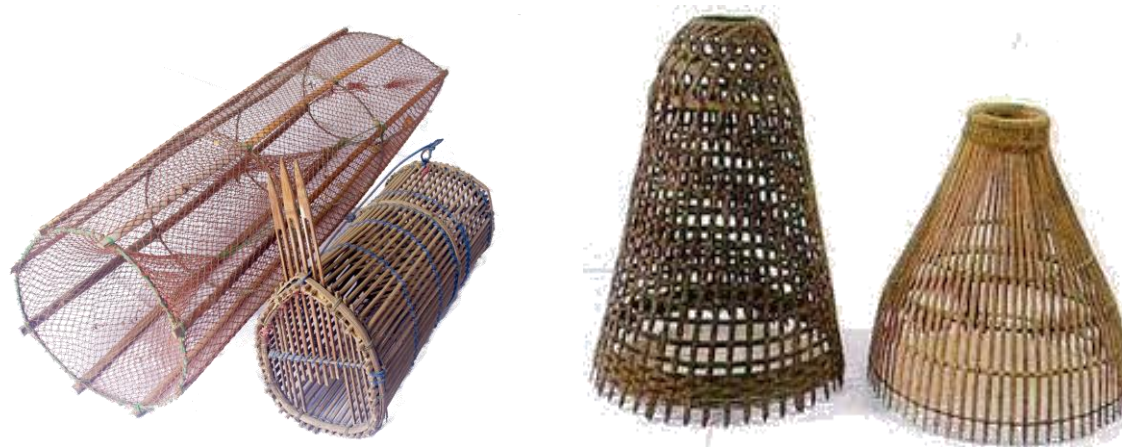
แบบบันทึกข้อมูล

สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th

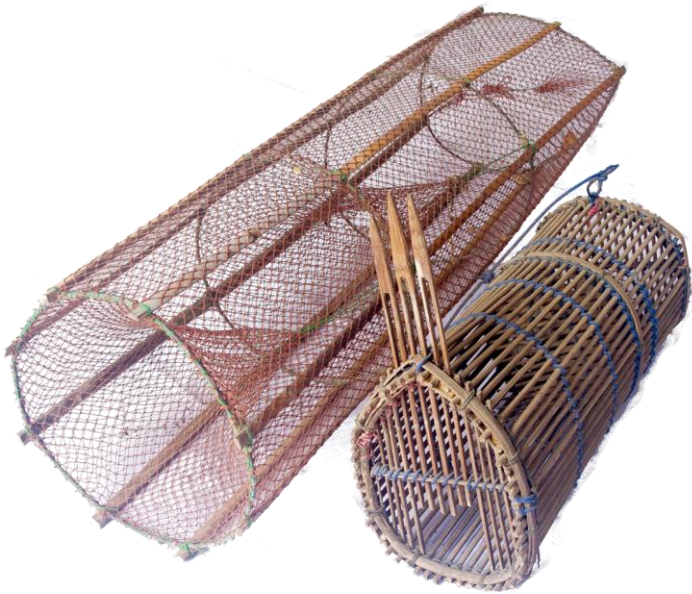
การประดิษฐ์เครื่องมือทุ่นแรงในการประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ

ในอดีตคนไทยส่วนใหญ่นิยมมีการตั้งถิ่นฐานบริเวณใกล้แหล่งน้ำ จึงมีการประดิษฐ์เครื่องมือจับสัตว์น้ำขึ้นมา โดยการใช้วัสดุธรรมชาติในท้องถิ่น ซึ่งในปัจจุบัน ยังคงมีการใช้อุปกรณ์เหล่านี้ อยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ

การประดิษฐ์เครื่องมือทุ่นแรงในการประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ

ลอบ

สวิง

การประดิษฐ์เครื่องมือทุ่นแรงในการประกอบอาชีพด้านต่าง ๆ

ไซ

แห

ให้นักเรียนศึกษากฎมีปัญญา ท้องถิ่น

“สุมดักปลา ”

เครื่องจักสานภูมิปัญญาชาวบ้านพื้นบ้านอีสาน

สุมดักปลา เป็นเครื่องมือไว้สำหรับครอบปลาในน้ำตื้น ซึ่งเป็นภูมิปัญญาชาวบ้านที่มีมาช้านานจวบจนถึงปัจจุบัน นับว่าเป็นความสามารถของแต่ละบุคคล โดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่ที่ยังพอมีกำลังในการใช้ฝีมือจักสานอยู่บ้าง โดยเฉพาะการสั่งสมประสบการณ์ความสามารถ และมีความชำนาญ นำมาเผยแพร่ให้กับคนรุ่นหลังได้สืบต่อมา และจากงานอดิเรกกลายมาเป็นงานหลักที่สามารถทำรายได้เป็นกอบเป็นกำให้กับครอบครัว สุมดักปลาเอาไว้ดักปลาน้ำตื้น และเป็นเครื่องมือที่กำลังจะหายาก สุมดักปลาเอาไว้ดักปลาตามทุ่งนาและหนองน้ำที่มีน้ำตื้น ซึ่งชาวบ้านนิยมนำไปดักปลาตามท้องนา

ความสำคัญ

เป็นสุมดักปลาของชาวไร่ชาวนา สำหรับเป็นเครื่องมือในการดักปลา ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านในชนบท และมีขั้นตอนวิธีสานสุมดักปลาที่ไม่ใช่เรื่องง่าย ๆ มีหลายขั้นตอน ตั้งแต่ทำไม้ไผ่ตัดเป็นท่อน ๆ ท่อนละ ๖๐ เซนติเมตร นำไปรมควันจนดำทำให้มีสีสวย ป้องกันมอดไม้ที่จะมากัดไม้ไผ่ ทำให้ชิ้นงานเสียหาย เป็นภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่สั่งสอนต่อกันมาหลายชั่วอายุคน

วัสดุที่ใช้ประกอบ

ทำด้วยซี่ไม้ไผ่หลายเส้นที่เหลาจนเป็นซี่เล็ก ๆ แล้วนำมาสานเป็นตาข่าย กับไม้ไผ่ นำไปรมควันจนดำจนทำให้มีสีสวย ป้องกันมอดไม้กัด ไม้ไผ่ที่รมควันให้หายร้อนก่อน แล้วนำมาเหลาเป็นซี่เล็ก ๆ ขนาด ๑-๑.๕๐ เซนติเมตร ไปรณไฟให้ทอตรงปลายอ่อนและขยายเล็กน้อย นำไปเจาะรูทั้งหมด ๖๑ รู เพื่อสานไม้ไผ่

ใส่ซึ่งต้องเน้นความถี่เป็นสำคัญป้องกันปลาออกนอกสุม ก่อนนำเชือกมาถักระหว่างซี่ไม้ไผ่หลุดออกจากกัน สุมดักปลาก็จะเสร็จสมบูรณ์

อุปกรณ์ จับสัตว์น้ำ

อุปกรณ์ที่ใช้ ทำส้ม

๑. ไม้ไผ่แก่ เหลาเป็นซี่ๆ ปลายแหลม
๒. หวายแก่ๆ ไว้สำหรับทำส้มให้กลม โค้งด้านใน จากส่วนตรงกลาง ๓ เปลาะ
๓. เชือกเอ็น หรือหยาเส้นเล็ก สำหรับผูกซี่ไม้ไผ่และหยาให้เป็นรูปทรงกลม

ขั้นตอนการทำนำไม้ไผ่ที่เหลาเป็นซี่ๆ มัดติดกับหยา ให้ซี่ห่างๆ กันประมาณ ๑ เซนติเมตร จนวนวงเส้นหยา ๓ เส้น เส้นบนจะแคบกว่าเส้นกลาง กับเส้นล่างจะกว้าง เท่าๆ กัน ส่วนด้านล่างสุด จะมัดด้วยเชือกเป็นหลักส่วนหัวจะใช้ไม้ทรงกลม เป็นรูตรงกลางสำหรับล้วงจับปลา มัดถักทอด้วยเชือกหรือหยาให้แน่นหนาแล้วนำส้มที่ทำเสร็จแล้วไปรมควันเพิ่มความแข็งแรงในการใช้งานและไล่แมลงมอดไม่ให้เจาะไช ไม้ไผ่สำนวนสุภาสิตไทย ที่เคยว่า เคาส้มสี่ส้มห้า คือ เคามั่วๆ นั่นเองฐานข้อมูลเครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน)"ส้มเป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านออกแบบมาใช้ควบคุม ครอบ กักขังสัตว์เลี้ยงที่เป็นสัตว์เลี้ยง ทำจากไม้ไผ่สานเป็นรูปครึ่งวงกลม มีวงกว้างอยู่ด้านล่าง ด้านบนมีช่องวงกลม ใช้สำหรับจับกักขังหรือเคลื่อนย้าย เรียกรวบทั่วไปว่า สุ่มไก่ ใช้กักขังแม่ไก่ พร้อมลูกที่ลงมาจากรังฟัก เลี้ยงแม่ไก่ให้พันธุ์ รอลูกไก่ให้แข็งแรง ก่อนปล่อยให้ออกหากินตามธรรมชาติต่อไป หรือใช้กักขังไก่ตัวผู้ ดูแล เลี้ยง และซ่อมอย่างใกล้ชิด ใช้เป็นไก่ตี สุ่มไก่มีจุดประสงค์เพื่อ กักขัง ควบคุมไก่ให้อยู่ในพื้นที่เฉพาะแล้วจะปล่อยออกไปตามความเหมาะสม ซึ่งมีความแตกต่างกับสุ่มปลา คือ มีเจตนามุ่งครอบปลาในน้ำ ควบคุมปลาให้อยู่ในสุ่ม แล้วใช้มือล้วงจับออกไปกักขังในเครื่องมืออื่นก่อน แล้วจะไปประกอบเป็นอาหารต่อไป"

https://www.sac.or.th/databases/traditional-objects/th/equipment-detail.php?ob_id=๔

อุปกรณ์ จับสัตว์น้ำ

แบบบันทึกข้อมูล

๑. ข้อมูลที่ศึกษา

ตอบ

๒. ความสำคัญของอุปกรณ์การจับสัตว์น้ำ

ตอบ

๓. อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำอุปกรณ์จับสัตว์น้ำ

ตอบ

๔. ภูมิปัญญาท้องถิ่นส่งผลอย่างไรต่อชาวบ้าน

ตอบ

กลุ่มที่.....

สมาชิกกลุ่ม

๑..... ๒.....

๓..... ๔.....

๕..... ๖.....

แบบบันทึกข้อมูล

สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th

การประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน

เป็นภูมิปัญญาที่เกิดจากการนำ
วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในท้องถิ่น มา
ประดิษฐ์เป็นสิ่งของเครื่องใช้
เครื่องมือต่าง ๆ

การประดิษฐ์สิ่งของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน

การทอผ้า

การทำเสื่อ

ให้นักเรียนศึกษากฎมีปัญญา ท้องถิ่น

กระบุง

กระบุง หรือ กระบุงข้าว คือ ภาชนะในการเก็บอาหารที่เป็นงานหัตถกรรมอันทรงคุณค่าชนิดหนึ่งที่มากด้วยภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นของที่มีประจำบ้านของชาวไทยทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคเหนือมาช้านาน ใช้สำหรับบรรจุข้าวเหนียว เป็นเครื่องจักสานที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้ไผ่ ใบจาก ใบตาล ใบลาน ต้นคล้า หรือ จากต้นพืชที่มีลักษณะยาวเรียว

การประดิษฐ์สิ่งของ เครื่องใช้

แบบบันทึกข้อมูล

๑. ข้อมูลที่ศึกษา

ตอบ

๓. อุปกรณ์ที่ใช้ในการทำภาชนะใส่อาหาร

ตอบ

๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นงานอันทรงคุณค่าของท้องถิ่นใด

ตอบ

๔. การนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นสิ่งของเครื่องใช้ส่งผลดีอย่างไร

ตอบ

สมาชิกกลุ่ม

๑..... ๒.....

๓..... ๔.....

๕..... ๖.....

แบบบันทึกข้อมูล

สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th

ขั้นปฏิบัติ

คำชี้แจง : ให้นักเรียนสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่น
ในชุมชนของตนเอง

คำชี้แจง

คำชี้แจงกิจกรรมนักเรียน

๑. ให้นักเรียนสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตนเอง

คำชี้แจงครูปลายทาง

๑. ครูให้นักเรียนสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตนเอง
๒. ครูเดินดูและให้ความช่วยเหลือตามความเหมาะสม

ใบงานที่ ๙ เรื่อง การสืบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน
หน่วยการเรียนรู้ที่ ๓ เรื่อง วัฒนธรรมที่มีผลต่อการดำเนินชีวิต
แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๙ เรื่อง การสืบต่อภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน
รายวิชา สังคมศึกษา รหัสวิชา สด๕๑๐๑ ภาคเรียนที่ ๑ ชั้นประถมศึกษาปีที่ ๕

คำชี้แจง : ให้นักเรียนสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตนเอง

วาดภาพ/ติดภาพ

แบบบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของตน

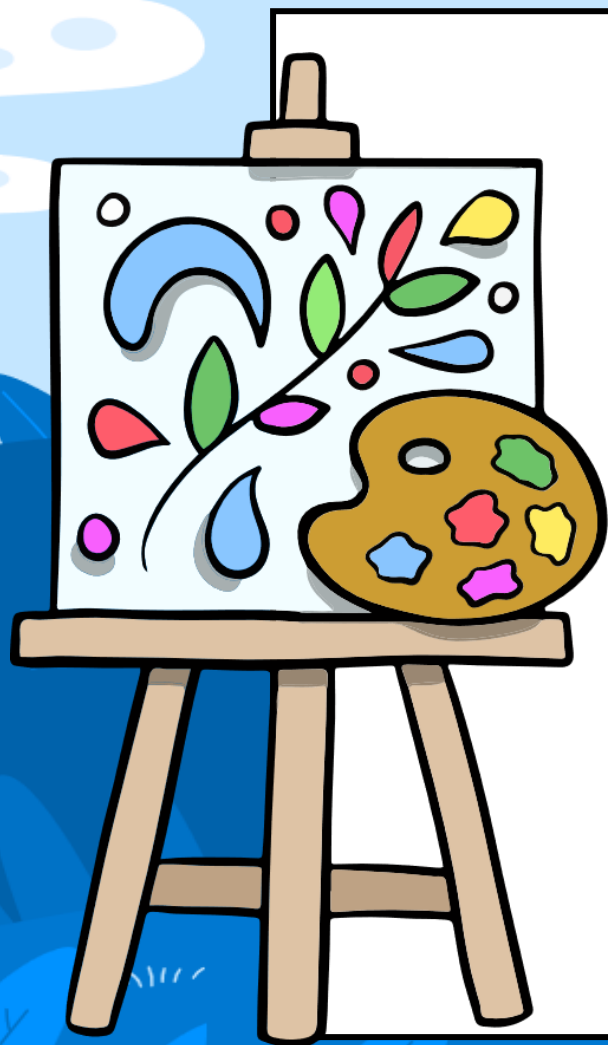
๑. ท้องถิ่นที่ฉันอาศัยอยู่มีชื่อว่า
๒. ในชุมชนของฉันมีภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ.....
๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของฉันก่อให้เกิดประโยชน์ใดบ้าง
๔. ฉันจะอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโดยวิธีการ.....

ชื่อ.....นามสกุล.....ชั้น.....เลขที่.....

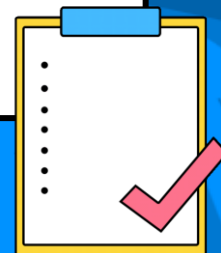

ใบงานที่ ๙

สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th

วาดภาพ/ติดภาพ

แบบบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของฉัน

๑. ท้องถิ่นที่ฉันอาศัยอยู่มีชื่อว่า

๒. ในชุมชนของฉันมีภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ.....

๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของฉันก่อให้เกิดประโยชน์ใดบ้าง

.....
.....

๔. ฉันจะอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโดยวิธีการ

.....
.....

แนวคำตอบ

แบบบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของฉัน

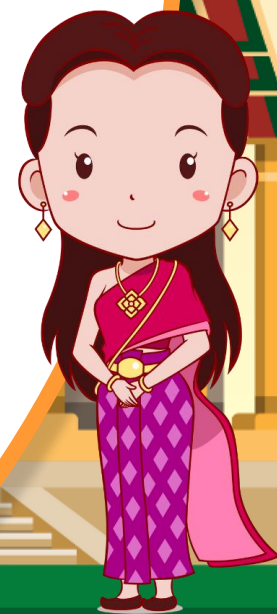
๑. ท้องถิ่นที่ฉันอาศัยอยู่มีชื่อว่า **ชุมชนบ้านเขาปุก**
๒. ในชุมชนของฉันมีภูมิปัญญาท้องถิ่นคือ..... **การทอผ้าไหม**
๓. ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนของฉันก่อให้เกิดประโยชน์ใดบ้าง
..... **ก่อให้เกิดการสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชน**
๔. ฉันจะอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนโดยวิธีการ
..... **ฝึกทอผ้าไหมและแนะนำให้ผู้อื่นใช้ของไทย**

สรุปบทเรียน

การสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชน คือ การนำความรู้ ความคิด ที่สืบทอดมาสร้างสรรค์เป็นสิ่งต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ ในการดำรงชีวิต เป็นสิ่งที่เราควรให้ความสำคัญ เพื่อเป็น การสืบสานภูมิปัญญาเหล่านี้ให้คงอยู่คู่แผ่นดินไทยสืบไป

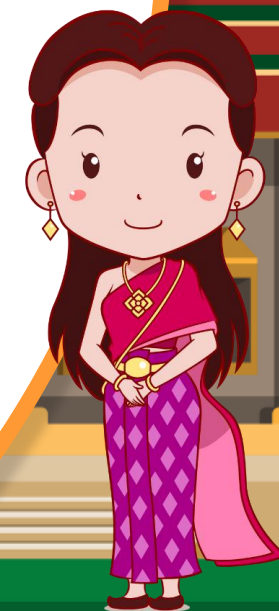

บทเรียนครั้งต่อไป

เรื่อง

การอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นของชุมชน

สิ่งที่ต้องเตรียม

ใบงานที่ ๑๐

เรื่องการอนุรักษ์และเผยแพร่ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นของชุมชน

สามารถดาวน์โหลดได้ที่ www.dltv.ac.th

